

BANKACILIK KANUNU VE AAOIFI KURALLARINA GÖRE FİNANSAL RAPORLARIN KARŞILAŞTIRILMASI VE KATILIM BANKACILIĞI MEVZUAT ÖNERİSİ*

Dr. Abdurrahman ÇETİN**

Derleme
(Compilation)

Muhasebe ve Finans
Araştırmaları Dergisi
Haziran 2020; 2 (1): 73-99

APA Stili Kaynak Gösterimi:

Çetin, A. (2020). Bankacılık Kanunu ve AAOIFI Kurallarına Göre Finansal Raporların Karşılaştırılması ve Katılım Bankacılığı Mevzuat Önerisi. *Muhasebe ve Finans Araştırmaları Dergisi*. 2(1), 73-99.

ÖZ

Dünyadaki finans ekosisteminin temelini teşkil eden faizin, İslam dininde haram kılınmış olması Müslüman toplumların ayrı bir finans ekosistemi oluşturmaya neden olmuştur. İslami Finans olarak anılan bu finans sistemi, Türkiye’de katılım bankacılığı olarak adlandırılmaktadır. Türkiye’de konvansiyonel bankalar ile katılım bankaları aynı mevzuata tabi tutulmaktadır. Katılım bankaları mevcut sistemde İslami esaslara uygun olan yöntemlerle müşterilerine hizmet veren ve faiz kullanmadan atıl fonları ekonomiye kazandıran bir sistemdir. Uluslararası muhasebe standartlarının İslami esaslara uygun olmaması, sukuk gibi bazı işlemler hakkında standart yayımlanmaması ve İslami finans alanında kullanılan finansal ürünlerin uygulamasında yeknesaklık sağlanamaması gibi nedenlerle bazı İslam ülkeleri kendi bünyelerinde açtıkları kuruluşlarla İslam fihhına uygun standartları kabul etmişlerdir. Fakat globalleşmenin etkisi ile bu standartların yerine daha geniş çaplı bir organizasyon ve standart yapısının oluşturulması ihtiyacı hasıl olmuştur. 1991 yılında İslami finans kuruluşları için gerekli olan, fihhi hükümler, muhasebe, denetim ve etik değerler ve kurumsal yönetim alanında İslami kurallara uygun standartlar yayımlamak amacıyla Bahreyn’de "Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurumu" (AAOIFI) kurulmuştur. Türkiye’de aktif olan katılım bankalarının çoğunun bu standartları uygulayan ülke veya kurumlarla ortaklık kurmuş olması AAOIFI standartlarıyla uyum konusuna hız verilmesine neden olmuştur. Bu çerçevede, AAOIFI ile Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) arasında yapılan görüşmeler sonucunda AAOIFI muhasebe, denetim ve etik standartları Türkçeye çevrilmiştir. Bu çalışmada, konvansiyonel bankacılık sisteminde uygulanan finansal raporlama standartları ile AAOIFI tarafından yayımlanan Finansal Raporlama standartları karşılaştırılıp, Türk Katılım Bankacılığı sektöründe uygulanabilirliği ele alınarak katılım bankalarının konvansiyonel bankalardan farklı bir mevzuata tabi olmalarının gerekliliği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, katılım

* Makalenin gönderim tarihi: 24.06.2019; Kabul tarihi: 28.05.2020, iThenticate benzerlik oranı %22. Bu makale, 23-25 Ekim 2019 tarihleri arasında Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen 6. Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları Kongresi’nde sunulmuş olan özet bildirinin genişletilmiş tam metin halidir.

** Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, acetin@bddk.org.tr, ORCID: 0000-0002-4464-0822

bankalarına özgü oluşturulması gereken mevzuat ve finansal raporlamaya ilişkin hükümler konusunda öneriler getirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: İslami Finans, Katılım Bankacılığı, İslami Finansal Raporlama, İslami Muhasebe Standartları

JEL Kodları: G21, G28, M41, M42, M48

ACCORDING TO THE BANKING LAW AND AAOIFI RULES COMPARISON OF FINANCIAL REPORTS AND PARTICIPATION BANKING LEGISLATION PROPOSAL

ABSTRACT

The fact that interest, which constitutes the basis of the financial ecosystem in the world, was forbidden in the Islamic religion, has caused Muslim societies to form a separate financial ecosystem. This financing system, referred to as Islamic Finance, is referred to as a participation banking in Turkey. Participation banks and conventional banks are subject to the same regulations in Turkey. Participation banks are a system that serves their customers with methods that are in accordance with Islamic principles in the current system and adds idle funds to the economy without using interest. Some Islamic countries have adopted standards in accordance with Islamic jurisprudence for reasons such as the fact that international accounting standards do not comply with Islamic principles, the publication of standards on certain transactions such as sukuk and the lack of uniformity in the application of financial products used in the field of Islamic finance. However, with the effect of globalization, a wider organization and standard structure had to be established instead of these standards. In 1991, which is necessary for Islamic financial institutions, jurisprudence provisions, accounting, auditing and ethical values and corporate governance in Bahrain to publish standards in accordance with Islamic rules "Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions" (AAOIF) was established. Most of these standards apply to have partnered with countries or organizations with the active participation banks in Turkey AAOIF is caused to be accelerated to ensure compliance with the standards. In this context, Turkey Participation Banks Association (TKBB) with AAOIF of between the results of the negotiations AAOIF accounting, auditing and ethical standards translated into Turkish. In this study, financial reporting standards applied in conventional banking system are compared with Financial Reporting standards published by AAOIFI, applicability in Turkish Participation Banking sector is examined and it is tried to put forward the necessity of participation banks to be subject to different legislation than conventional banks. In addition, in this study we have proposed to create specific legislation for participation banks and financial reporting regulations.

Keywords: Islamic Finance, Participation Banking, Islamic Financial Report, Islamic accounting standards

JEL Codes: G21, G28, M41, M42, M48.

1. GİRİŞ

İslâm iktisadi sistemi, ticaretin temelini doğruluk ve dürüstlikle fert ve cemiyete hizmet anlayışı üzerine kurulmuştur. Malın üreticiden tüketiciye ulaştırılmasında sermaye kadar zarara dönüşmesi ihtimali de bulunan emeklerin karşılığının alınması İslam açısından uygun bulunmaktadır. Ancak burada önemli olan husus İslami açıdan belli bir kâr oranı getirilmediği ve kârın belirlenmesinde piyasa şartları esas alındığından müşteriyi aldatacak, zor durumda bırakacak kadar fahiş bir fiyatla malın satılması caiz değildir. Hz. Peygamberimiz kazancın onda dokuzunun ticarete olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle ticaretin İslami esaslara uygun olarak kayıt altına alınmasını sağlayan muhasebe sisteminin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Genel kabul görmüş evrensel muhasebe kurallarının dünyada yaygın bir şekilde uygulanması nedeniyle İslami finansal kuruluşlar için ayrı bir muhasebe standartlarına ihtiyaç duyulup duyulmayacağı tartışmalı bir konudur. Birinci görüşe göre muhasebenin yatırımcıyı bilgilendirmesi vermesi, şeffaflık sağlaması ve finansal raporlar hakkında yeterli bilgi sunması nedeniyle İslami finansal kuruluşlar için yeterli olacağı ifade edilmektedir. Diğer görüş ise, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin bakış açısı ile İslami finans bakış açısının tamamen farklı olduğu ribanın, gararın ve kumarın haram kılındığı ve finansman sağlanacak sektör, ürün ve sözleşmelerin İslam hukukuna uygun olması şartı bulunduğundan İslami finansal kuruluşlar için ayrı muhasebe standartlarının yayımlanması gerektiği belirtilmektedir.

Uluslararası muhasebe standartlarının İslami esaslara uygun olmaması, sukuk gibi bazı işlemler hakkında standart yayımlanmaması ve İslami finans alanında kullanılan finansal ürünlerin uygulamasında yeknesaklık sağlanamaması gibi nedenlerle bazı İslam ülkeleri kendi bünyelerinde açtıkları kuruluşlarla İslam fihhına uygun standartları kabul etmişlerdir. Fakat globalleşmenin etkisi ile bu standartların yerine daha geniş çaplı bir organizasyon ve standart yapısının oluşturulması gerekmiştir. Bu gelişmeler paralelinde, 27 Mart 1991 tarihinde İslami finans kuruluşları için gerekli olan, fihhi hükümler, muhasebe, denetim ve etik değerler ve kurumsal yönetim alanında İslami kurallara uygun standartlar hazırlamak, yayınlamak, yorumlamak gözden geçirmek ve değiştirmek amacıyla Bahreyn'de Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurumu (AAOIFI) kurulmuştur. AAOIFI, 26 Şubat 1990 tarihinde Cezayir'de İslami finans kurumları tarafından imzalanan Ortaklık Anlaşması uyarınca kurulmuştur.

Konvansiyonel bankacılıktan farklı çerçevede olması nedeniyle katılım bankalarının muhasebe uygulamalarında standardizasyonun sağlanması sektörün büyümesine katkı sağlayacaktır. Bu çalışmada, konvansiyonel bankacılık sisteminde uygulanan finansal raporlama standartları ile AAOIFI tarafından yayımlanan Finansal Raporlama

Standartları karşılaştırılıp, Türk Katılım Bankacılığı sektöründe uygulanabilirliği ele alınarak katılım bankalarının konvansiyonel bankalardan farklı bir mevzuata tabi olmalarının gerekliliği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, Türkiye’deki uygulamalar analiz edilerek, AAOIFI’nin getirdiği yenilikler incelenmiş ve bu gelişmelerin Türk katılım bankacılığında uygulanabilirliği tartışılmıştır. Ayrıca, katılım bankalarına has oluşturulması gereken mevzuatta finansal raporlamaya ilişkin mevzuat hükümleri önerilmiştir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Abdulkader ve Leong (2009), faiz oranlarındaki değişimin faizsiz bankalara etkilerini araştırmış ve faiz konusunda hassas olmayan insanların kar ve faiz oranlarını karşılaştırarak hareket ettiklerini ve kâr odaklı yaklaşımın daha yaygın olduğunu iddia etmişlerdir. Khan ve Ahmed (2007), faizsiz bankaların riske maruz kalma konusunda mevduat bankalarına çok benzediklerini ancak bu risklerin yönetilmesi konusunda farklı yöntemlere başvurabildiklerini ifade etmiştir.

Kassim ve Majid (2010)’da, 1997 Asya Krizinin ve 2008 küresel krizlerinin Malezya’daki faizsiz bankalara etkisini incelemiştir. Buna göre her iki krizin hem mevduat bankalarını ve hem de faizsiz bankaları etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Arıcan ve Çetin’in (2018) yaptığı çalışmada, Türk bankacılık sektörüne bakıldığında mevduat ve katılım bankalarının topladıkları mevduat ve fon tutarlarına verilen faiz ile kar payları arasında %93 oranında korelasyon bulunduğu, müşterilere yapılan konut kredi kullanımında ise bu oranın %76’ya tekabül ettiği görülmektedir.

Türkiye’nin 2001’de yaşadığı kriz ve alınan tedbirler sayesinde 2008 küresel krizinin Türk bankacılık sektörünü çok fazla olumsuz anlamda etkilemediğini, kriz öncesi ve kriz sonrasında mevduat bankalarının; ancak 2008 küresel krizinin yaşandığı yıllarda katılım bankalarının daha iyi performans gösterdiği ve mali göstergeler açısından daha karlı olduğu belirtilmektedir. (Kendirli ve Diğerleri, 2019)

Baykara (2012), Türkiye’de katılım bankacılığının son yıllarda hızlı bir büyüme eğilimi göstermesine karşın etkinlik ve verimliliğin birbiriyle doğru orantılı olmadığını ve yıllara göre katılım bankalarında farklı etkinlik ve verimlilik oranlarıyla karşılaştığını ifade etmektedir.

Siswanto (2015), İslam muhasebesinin algısı ve farkındalığı üzerine yapılan çalışmada; öğrencilerin çoğunun İslam muhasebesinden haberdar olmadığını, ancak, son yıllarda dünyada en büyük Müslüman nüfusuna sahip olan Endonezya’da İslam muhasebesine rağbetin arttığını ifade etmektedir.

Güney (2015), İslami finansa şer’i yönetim ilkeleri üzerine yaptığı çalışmada AAOIFI yönetim standartlarını ele alarak 5 yönetim

standardının birbirini tamamlayıcı bir nitelikte olduğunu ve bu nedenle bu standartlarının tamamının aynı anda uygulanması gerektiğini ifade etmektedir.

Tenekeci (2017), Katılım bankacılığının yatırımcılara alternatif finans imkânları sunduğunu, ekonomik ve finansal istikrara olumlu etki yaptığını, ekonomik kriz riskinin azalmasına, müteyyin insanların tasarruflarının ekonomiye kazandırılmasına, faiz oranlarının ve işsizliği düşmesine yardımcı olduğunu ifade etmektedir.

Erkuş ve Çenberlitaş (2016), İslami finansal araçlardan sukukların muhasebeleştirilmesi üzerine yaptıkları çalışmada henüz daha AAOIFI tarafından sukuk işlemlerinin muhasebeleştirilmesine dair standart yayınlanmadığı, bu sebeple UFRS 7 ve UFRS 9 standartlarından yararlandığı belirtilmiştir.

Dinç (2016), katılım bankaları danışma kurullarının kurumsal yönetim olarak değerlendirilmesi adlı çalışmada AAOIFI'nin kurumsal yönetim standartları incelenerek Türkiye'de Merkezi Danışma Kurulunun tesis edilmesinin faizsiz finansal kuruluşların daha etkin ve verimli çalışmasına katkı sağlayacağını ifade etmiştir.

İslam coğrafyasının büyümesi ve diğer pek çok milletle karşılıklı ticaretin gelişmesi finansal kurumların gelişmesine yol açmıştır. Emeviler döneminde Beytülmal bir nevi merkez bankası fonksiyonu görmekteydi. Abbasiler ve Osmanlı döneminde ise büyük sarraflar Cehbez adıyla çek, bono ve poliçe işlemlerine aracılık yapıyordu. Endülüs Emevi devletinin kurulması İslami finans araçlarının Avrupa'ya taşınmasında ve modern finans alt yapı sisteminin tesisinde önemli rol oynamıştır (Ağkan, 2018).

Katılım ve mevduat bankalarının topladıkları mevduat ve katılım fonlarının TMSF bünyesinde ayrı havuzlarda çalıştırılmadıkları, her iki banka türü için mevduat sigortacılığının farklılaştırılması gerektiği ve katılım bankalarından alınan katılım fonlarının faizsiz finansal araçlarda değerlendirilmesi durumunda katılım bankacılığında mevduat sigortacılığı uygulamalarının faizsiz bankacılık ilkeleri ile uyumlu hale getirileceği belirtilmektedir. (Çetin ve Kartal, 2019)

Yatbaz (2015), faizsiz finansal kuruluşlarda zekât ve zekât muhasebesi üzerine yaptığı çalışmada, bazı ülkelerde zekât toplama vazifesinin resmi kurumlar vasıtasıyla yapıldığını ve toplanan tutarların Kur'an'da belirtilen sekiz sınıfa infak edildiğini, Türkiye'de böyle bir kuruluş olmadığı için bu görevi ifa etmek doğrudan zekât mükellefi tarafından üstlenildiğini ve temettü ödemesinden gelir vergisi stopajının istisna kapsamına alınması durumunda zekâtın teşvik edileceğini, dolayısıyla sosyal adalette iyileşme sağlanacağını ifade etmektedir.

Polat (2018), çalışmasında genel olarak mesleki ahlak kurallarının gelişimini, İslami finansal kurumlar için AAOIFI tarafından oluşturulmuş mesleki ahlak kuralları ve Türkiye'de uygulanan Türk Bankacılık Etik

İlkeleri Katılım finansı bağlamında ele almıştır. Katılım Bankaları tarafından da kabul edilen Etik İlkeler'in AAOIFI standartlarına göre içerik olarak katılım finansı değerlerine daha az vurgu yaptığını tespit etmiştir. Katılım Bankalarının hem yazılı etik kurallar hem de bu kuralların uygulama ve denetimi noktasında daha ileri bir noktaya ulaşması gerektiği sonucuna varmıştır.

3. İSLAMİ MUHASEBENİN GELİŞİM SÜRECİ

Kuran-ı Kerim'in en uzun ayeti Bakara Suresi'nin 282. Ayeti olan borç (müdayene) ayeti, ticari işlemlerde uyulması gereken ilkeleri bizlere açıklamaktadır.

“Ey iman edenler! Belli bir süre için birbirinize borçlandığınız zaman bunu yazın. Aranızda bir yazıcı adaletle yazsın. Yazıcı, Allah'ın kendisine öğrettiği şekilde yazmaktan kaçınmasın, (her şeyi olduğu gibi dosdoğru) yazsın. Üzerinde hak olan (borçlu) da yazdırsın ve Rabbi olan Allah'tan korkup sakınsın da borçtan hiçbir şeyi eksik etmesin (hepsini tam yazdırsın). Eğer borçlu, akli ermeyen veya zayıf bir kimse ise, ya da yazdıramıyorsa, velisi adaletle yazdırsın. Şahitliklerine güvendiğiniz iki erkeği; eğer iki erkek olmazsa, bir erkek ve iki kadını şahit tutun. Bu, onlardan biri unutacak olursa, diğerinin ona hatırlatması içindir. Şahitler çağırıldıkları zaman (gelmekten) kaçınmasınlar. Az olsun, çok olsun, borcu süresine kadar yazmaktan usanmayın. Bu, Allah katında adaletle daha uygun, şahitlik için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için daha elverişlidir. Yalnız, aranızda hemen alıp verdiğiniz peşin ticaret olursa, onu yazmamanızdan ötürü üzerinize bir günah yoktur. Alışveriş yaptığınız zaman da şahit tutun. Yazana da, şahide de bir zarar verilmesin. Eğer aksini yaparsanız, bu sizin için günahkârca bir davranış olur. Allah'a karşı gelmekten sakının. Allah, size öğretiyor. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.”

Müdayene ayeti, borç ve alışveriş işlemlerinde anlaşmazlık çıkmasını önlemek, tarafların haksızlığa uğramasını engellemek amacıyla yapılan vadeli ticari işlemlerin her hâlükârda küçük tutarlar olsa dahi muhakkak yazılması gerektiğini emretmektedir. Söz konusu ayet şahit tutulması veya rehin alma gibi işlemlere de başvurulacağına da yolunu bizlere açıklamaktadır. Ayrıca, bu ayet ile velinin ve şahitlerin sorumluluğu da açıklanmaktadır. Ticari muamelelerde bu detaylara inilmiş olması, ticari işlemlerde muhasebe ve noter müessesesinin önemini ortaya koymaktadır. Esasında müdayene ayeti muhasebe ilkelerinden tam açıklama, tarafsızlık ve belgelendirme ile sosyal sorumluluk ilkelerine verilen önemi ortaya koymaktadır. Ticaretin sağlıklı işleyebilmesi, toplumsal huzurun sağlanması, şeffaflık ve hesap verebilirlik konularında ilerleme kaydedilebilmesi mezkûr ilkelere riayet etmekle mümkündür.

Halife Hz. Ömer zamanında Beytül mala ait her türlü gelir ve gider hesaplarının kaydedildiği rivayet edilmektedir. Muhasebe sisteminin geçmişini çok eski yıllara dayandırılmasına karşın çift kayıtlı muhasebe sistemini ilk defa İtalyan Rahip ve matematikçi Luca Pacioli 1494 yılında başladığı ifade edilmektedir. (Libby, 2011) Hâlbuki muhasebe işlemlerine ilişkin disiplinin İmam Nuvari (1278-1333) tarafından oluşturularak genel muhasebeyi, defteri kebiri, çift kayıt sistemini, gelir tablosunu ve aktif ile pasif işlemlerini açıklamıştır. Dolayısı ile Pacioli'den çok önce muhasebe, denetim, doğrulama ve iç kontrol gibi konularda İslami kurumsal yönetişim ilkeleri ortaya konulmuştur. (Ansari & Tabraze, 2018)

Modern anlamda klasik bankacılık tarihçesi de 1500'lü yıllara dayanmasına karşın modern İslami bankacılık, sigortacılık ve sermaye piyasalarının gelişimi ise 1960'lı yıllarla birlikte başlamaktadır. 1970'li yıllarda petrol fiyatlarının 3-4 katına çıkması Ortadoğu ve Müslüman ülkelerde fon fazlasının yaşanmasına yol açmıştır. Bu sebeple İslami para ve sermaye piyasalarına olan ilgi bu yıllarda daha fazla artmıştır. Kedine has alternatif ürünler geliştirebilen İslami bankacılık, sigortacılık ve sermaye piyasaları son 50-60 yılda Müslüman ülkelerin yanı sıra İngiltere, Hong-Kong ve Singapur gibi gayrimüslim ülkelerin de dikkatini çekmiştir.

Modern anlamda muhasebe sistemi ABD'de Sermaye Piyasası Kurulu'nun (SEC) 1933 yılında kurulmasıyla başlamıştır. Genel kabul görmüş uluslararası muhasebe standartlarının yayımlanması ve benimsenmesi 1990'lı yılların sonuna dayanmaktadır. Benzer şekilde faizsiz finansal kuruluşlar için muhasebe standartları yayımlamak da 1990'lı yılların sonuna dayanmaktadır.

Konvansiyonel bankalar muhasebe ve raporlama alanında Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'nı (UFRS) kullanmak zorunda iken İslami finansal kuruluşlar ise İslami Finans Kuruluşları İçin Muhasebe ve Denetleme Kurumu'nun (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions-AAOIFI) yayımladığı standartları kullanmaktadır. İslami finansal kuruluşların murabaha, mudaraba, muşaraka, icara, sukuk, teverruk, istisna ve selem gibi finansal ürünlere ilişkin açıklamalara UFRS'de yer verilmediğinden mezkûr ürünlere ilişkin olarak AAOIFI tarafından bu kuruluşların ihtiyacına uygun olarak İslami fıkıh hükümleri ile uyumlu olmak kaydıyla alternatif standartlar yayımlanmıştır.

4. AAOIFI'NİN TARİHÇESİ

İslami finansal kuruluşların ve İslami bankaların sermaye ve para piyasalarında faaliyet göstermelerinin yanı sıra mütedeyyin insanların fon fazlasının ekonomiye kazandırılmasında, finansal aracılık işlemlerinde maliyetlerin düşmesinde ve ülkelerin kalkınmasında önemli rol icra etmektedirler. İslami finansal kuruluşların tamamen konvansiyonel

kuruluşlardan ayrılmaları, kendilerine has özelliklerinin olması ve farklı gereksinimlerinin bulunması nedeniyle finansal raporlamada sadece uluslararası finansal raporlama standartlarını (UFRS) uygulamaları ihtiyaçlarını gidermemektedir.

1997 yılında yayımlanan Finansal Raporlama Kanunu ile Malezya Muhasebe Standartları Kurulu (Malaysian Accounting Standards Board-MASB) kurulmuştur. Malezya ve Endonezya gibi bazı ülkeler İslami finansal kuruluşlar için yerel İslami muhasebe standartlarını kurmuşlardır. Bazı ülkelerde yerel İslami muhasebe ve raporlama sistemlerinin kurulması küresel anlamda faizsiz finans kuruluşlarının ihtiyacını tam olarak giderebilmektedir. Bu sebeple, kar amacı gütmeyen ve dünyadaki tüm İslami finansal kuruluşlar için standart yayımlamak amacıyla 1991 yılında Bahreyn’de AAOIFI kurulmuştur. AAOIFI’nin kuruluş amaçları temel olarak aşağıdaki dört temel ana başlıkta sıralanabilir.

- Şeri standartları hazırlamak, yayımlamak, incelemek ve tashih etmek.
- İslami finans kuruluşları için muhasebe, denetim ve etik ilkeler alanında standartlar oluşturmak.
- Üye ülkelerde eğitim, konferans, çalıştaylar düzenlemek, süreli yayınlar ve araştırmalar yapmak.
- Yatırımcıların finansal tablolara olan güvenini sağlamak.

AAOIFI’nin organizasyon yapısı genel kurul, genel sekreterlik, icra kurulu, mütevelli heyeti, fıkıh kurulu ile muhasebe ve denetim standartları komisyonundan oluşmaktadır. Genel kurul, kurucu üyeler, ortak üyeler ve gözlemci üyelerden müteşekkildir. Genel sekreterlik icra kurulu Murahhas üyesi olup genel kurul, mütevelli heyeti, standartlar komisyonu, fıkıh kurulu ve alt komisyonların çalışmalarını organize eder. İcra kurulu, başkan, genel sekreter, mütevelli heyetinden iki üye, fıkıh kurulu başkanı ve standartlar komisyonu başkanı dâhil altı üyeden oluşur. Mütevelli heyeti genel kurul kararıyla atanan yirmi kişiden oluşur. Fıkıh kurulu ile muhasebe ve denetim standartları komisyonu, mütevelli heyeti tarafından beş yıllığına atanan yirmişer üyeden oluşmaktadır.

Kurucu üyeler arasında İslam Kalkınma Bankası, Dallah Albaraka Group ve Kuwait Finance House ve yer almaktadır. Bu Kurum 1999’da “Fıkıh Kurulu”nu kurarak Şeri standartlar, denetim, muhasebe ve etik ilkeler konularında standartlar yayımlanmaktadır. Fıkıh Kurulu yılda 4 kez toplanma zorunluluğu bulunan 3 ayrı komisyondan oluşmaktadır. Komisyonlar da alt komisyonlara ayrılmakta ve gerekli görülen çalışmalar alt komisyonlara havale edilmektedir. Belli bir olgunluğa getirilen çalışmalar üst komisyonun gündemine alınmaktadır. Toplantılardan biri Mekke’de, biri Medine’de ve diğer ikisi ise farklı şehirlerde gerçekleştirilmektedir. Standartların kabul edilebilmesi için oyçokluğu gerekmeyle birlikte standartlar genellikle oybirliği kabul edilmiştir. Standart hakkında farklı görüş veya düşünceye sahip olan üye toplantı tutanaklarına muhalefet şerhi yazabilir, ancak

bağlayıcı olan kurul kararıdır. Hâlihazırda AAOIFI tarafından muhasebe, denetim, etik ilkeler ile şer’î konularda toplam 100 adet standart yayımlanmıştır. AAOIFI, UFRS standartlarına yaklaşımda 3 yol benimsemiştir. (İbrahim, 2007, s. 7)

1. İslami finans ilkelerine aykırı olmayan ve olduğu gibi benimsenen prensipler,
2. İslami finans ilkelerine aykırı olduğu için tamamen reddedilen standartlar,
3. Geliştirilerek İslami finans muhasebe ve raporlama standartlarına uygun hale getirilen prensipler.

BDDK gibi düzenleyici otoriteler, Merkez bankaları, Dünya Bankası, IMF, finansal kuruluşlar ile muhasebe ve denetim şirketleri dâhil olmak üzere AAOIFI’nin halihazırda 45’den fazla ülkede 200’ün üzerinde üyesi bulunmaktadır. Söz konusu standartlar Arapça, İngilizce, Fransızca, Urduca ve Rusça’ya çevrilmiştir. Şeri standartların Türkçe’ye kazandırılması amacıyla TKBB sponsorluğunda, BDDK desteğiyle ve Sabahattin Zaim Üniversitesi koordinasyonunda 58 standart 2018 yılında Türkçeye çevrilmiştir. Söz konusu şeri standartlar ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankaları için istifade edilebilecek yardımcı kaynak konumundadır.

5. TÜRKİYE’DE KATILIM BANKALARININ MUHASEBESİ

Türkiye’de katılım bankalarının muhasebeleştirilmesine ilişkin düzenlemeler 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 37, 39, 42 ve 93’üncü maddelerine istinaden “Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” ve “Katılım Bankalarının Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ” ile hüküm altına alınmıştır.

5.1. İslami Finansal Ürünlerin Muhasebeleştirilme Esasları

İslami bankaların bilançolarının pasifinde yer alan katılım fonları mudarebe, müşareke veya yatırım vekaleti yöntemi ile toplanmaktadır. Bankaların aktif tarafındaki kredi işlemleri murabaha, mudarebe, müşareke, icara (finansal kiralama), istisna ve selem esaslarına göre yapılmaktadır. Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının fon toplama yönteminin tamamı mudarebe esasına göre iken yatırım vekaletinin mevzuatımıza kazandırılmasından sonra fonların %90’ı mudarebe ve %10’u yatırım vekaletidir. Aktif taraftaki kredi kullanımlarının %95’i murabaha, %4’ü icara ve geriye kalan %1 ise müşarekedir. AAOIFI standartlarına göre söz konusu ürünlerin muhasebeleştirilmesine ilişkin esaslar aşağıda açıklanmıştır.

Mudarebe, bir tarafın emek ve diğer tarafın sermaye koyduğu bir tür kâr ortaklığıdır. Katılım bankaları, yatırım yapmak isteyen fon sahiplerinin

katılım fonlarını kabul ederek kârın paylaşılmasını esas alan ve bankanın kasıt, kusur ve ihmal durumu dışında zararın oluşması halinde zararın tamamının fon sağlayıcılar tarafından karşılanacağı akdedilen sözleşmede belirlenmektedir. Mudarebe işlemlerine ilişkin olarak katılım bankasının fonları kabul etmesi durumunda bilançonun pasifinde; ancak katılım bankasının müşteriye kullanılabileceği kredi işlemlerinde ise bilançonun aktif tarafında yer alacaktır. Mudarebe sözleşmelerinde oluşacak zararın tamamı rabbül mala (sermaye sahiplerine) aittir.

3 Nolu Standardın tanımlar kısmında kısıtlanmamış yatırım hesabı ve kısıtlı yatırım hesabı ayrımlarına gidilmiştir. Kısıtlanmamış yatırım hesabında fon sahipleri yatırımın nereye, nasıl ve hangi amaçlarla yatırılacağı ile ilgili hiçbir sınırlama öngörülmez iken bütün tasarruf yetkisi katılım bankalarına aittir. Kısıtlanmış yatırım hesaplarında ise yatırım sahibi katılım bankasına tasarruf yetkisi vermeden fonlarının nereye, hangi amaçlarla ve nasıl kullanılacağına ilişkin sınırlandırmalar getirmektedir. Bu nedenle, katılım bankasının kısıtlanmış yatırım hesabı sahiplerinin fonlarını ve kendi fonlarını birleştirmeme yükümlülüğü bulunmaktadır.

Müşareke sözleşmeleri, sabit müşareke ve azalan müşareke (müşareke-i mütenakısa) olarak ikiye ayrılmaktadır Sabit müşareke, ortakların sermayedeki paylarının sözleşmede belirtilen dönem boyunca sabit kaldığı müşareke türüdür. Azalan müşareke ise, katılım bankasının müşarekedeki payını diğer ortağa aşamalı olarak devretmeyi kabul ettiği, katılım bankasının payının azalmasına karşın diğer ortağın girişimin tek sahibi olduğu müşareke türüdür. Katılım bankasının Müşareke sermayesinde koyduğu nakdi veya aynı sermayenin ortağın kullanımına hazır hale getirildiği veya ortağa ödendiği tarihte finansal tablolara alınır. Aynı varlıklar gerçeğe uygun değeri ile ölçülür ve yapılan değerlemelerde gerçeğe uygun değer ile defter değerleri arasında bir fark ortaya çıkarsa bu fark katılım bankasının kârı veya zararı olarak finansal tablolara kaydedilir.

Müşarekenin feshedilmesi, tasfiye edilmesi veya katılım bankasının müşarekedeki sermayesinin muaccel hale gelmesi durumunda söz konusu paylar ortaktan alacak olarak finansal tablolarda muhasebeleştirilir. Müşareke finansmanında ortaya çıkan zarar ortağın kusur, kötünüyet veya ihmalinden kaynaklanıyorsa katılım bankasına düşen pay ortak tarafından tazmin edilir. Şayet katılım bankasının müşareke finansmanından kaynaklanan zararlar için karşılık ayırması gerekiyorsa bu durum finansal tablo dipnotlarında yer almalıdır.

Selem bir malın önceden belirlenen şartlara göre peşin ödemeyle ileri tarihte teslim alınmak üzere satın alınması veya peşin ödemeyle ileride teslim edilmek üzere satılması işlemidir. Paralel Selem, satıcının yükümlülüğünü yerine getirmek için satın alan sıfatı ile başka bir kişi ile selem sözleşmesi imzalaması işlemidir. Selem sözleşmesinden kaynaklanan sermayesinin satıcıya ödendiği veya satıcının kullanımına hazır hale getirildiği anda

finansal tablolara kaydedilir. Alt selem sözleşmelerinde ise katılım bankasının selem sermayesini aldığı tarihte finansal tablolarda muhasebeleştirilir. Sözleşme tarihinde nakdi ve aynı sermaye gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülür. Raporlama dönemi sonunda satıcının yükümlülüğünü yerine getirmemesi veya satım konusu malın değerinin düşmesi durumunda muhtemel zarar kadar karşılık ayırabilir.

Malın piyasa değerinin sözleşmede belirtilen satım konusu malın değerinden düşük olması durumunda gerçeğe uygun değer (alım tarihindeki piyasa değeri) üzerinden kaydedilir ve aradaki fark ise finansal tablolara zarar olarak yansıtılır.

- Malın piyasa değeri > Sözleşmedeki malın değeri (Kar oluşur.)
- Malın piyasa değeri=Sözleşmedeki malın değeri (Defter değeri)
- Malın piyasa değeri < Sözleşmedeki malın değeri (Zarar oluşur.)

Selem sözleşmesinin tamamen veya kısmen iptal edilmesine karşın müşterinin ödemeyi yapmaması durumunda söz konusu tutar müşteriden alacak olarak finansal tablolarda muhasebeleştirilir. Satım konusu malın alınmasından sonra raporlama dönemi sonunda değerinin ölçülmesi gerekmektedir. Selem finansmanı yoluyla edinilen varlıklar tarihi maliyet ve nakit benzeri değerinden düşük olan bakiye üzerinden ölçülür ve nakit benzeri değerinin düşük olması durumunda aradaki fark zarar olarak gelir tablosuna kaydedilir. Alt selem sözleşmesinde ise katılım bankasının ödediği tutar ile müşteriye sattığı malın maliyeti arasındaki fark kar veya zarar olarak finansal tablolara yansıtılmalıdır.

Zekat'ın kelime anlamı temizlemek, arındırmak, artmak, bereketlenmek ve hayırların çoğaltılması şeklindedir. Zekat, malı ve serveti bulunan Müslümanların belli bir nisap üzerinde olması kaydıyla ve bir dönem geçmesi şartıyla belli oranlarda ödenmesi gereken mali yükümlülüktür. Zekat matrahı, net varlıklar veya net yatırılmış fonlar yöntemlerinden birisi ile hicri takvim için %2,5; miladi takvim yılı için ise %2,5775 oranı kullanılarak belirlenmektedir. Her iki yöntem ile hesaplanacak zekat matrahının birbirine eşit olması gerekmektedir. Ödenmemiş zekat tutarları yükümlülük olarak katılım bankasının bilançosunun pasifinde yer almalıdır. Katılım bankasının müşteriler adına vekaleten zekat yükümlülüğü yerine getirmesi gereken durumlar da olabilir. Bu yükümlülük kar payları ile ifa edilecekse dağıtılabılır kardaki paylarından indirilir.

İstisna sözleşmesi iş sahibi ile yüklenici arasında gerçekleşen bir satış sözleşmesi olup, alıcı tarafından verilen siparişe uygun olarak sözleşme konusu bir eserin üretilmesi veya başka şekillerde bunu edinerek alıcıya önceden anlaşılan bedel üzerinden ödenmesini öngören bir sözleşmedir. Alt istisna ise, satıcının yükümlülüklerini yerine getirmek için alt yüklenici ile ikinci bir istisna sözleşmesi imzalaması işlemidir.

İstisna sözleşmelerinde maliyetler, direkt ve endirekt maliyet olarak 2'ye ayrılmaktadır. Direkt maliyetler sözleşme konusu eserin doğrudan

üretim maliyetlerini oluşturmaktadır. Endirekt maliyetler ise genel yönetim, araştırma ve geliştirme giderleri ve pazarlama gibi objektif maliyetlerden oluşmaktadır. İstisna sözleşmenin akdedilmesinden önce yapılan harcamalar ve istisna maliyetleri finansal tablolarda kaydedilir. Sözleşmenin imzalanma ihtimali yoksa önceden yapılmış olan ve ertelenmiş maliyetler olarak dikkate alınan tutarlar cari raporlama döneminde gider olarak muhasebeleştirilir.

Sözleşme bakiyesi taksitler halinde veya işin bitiminde bir bütün olarak gerçekleştirilebilir. Sözleşme süresince tahsil edilen tutar ile anlaşma sağlanan bakiye arasındaki fark ertelenmiş kar olarak tanımlanmaktadır. Ertelenmiş kar tutarları gelecek dönemlerle orantılı olarak veya taksit ödemeleri alındıkça finansal tablolara yansıtılabilir. Alıcının katılım bankasına erken ödeme yapması durumunda banka karın bir kısmından feragat edebilir.

İstisna sözleşmesindeki eserlerin bakım ve garanti maliyetleri tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilir. Bir raporlama dönemi sonunda İstisnanın değerlendirilmesinden doğan her tür beklenen zarar katılım bankasının gelir tablosuna yansıtılır. Alt yüklenicinin paralel istisnaya ilişkin taahhütlerini yerine getirmemesi durumunda katılım bankasının müşteriye olan yükümlülüğünü yerine getirmesi nedeniyle ortaya çıkan değerlendirme kaybı katılım bankasının gelir tablosunda muhasebeleştirilir.

Murabaha, peşin alınmış bir malın maliyetinin üzerine belli bir oranda kar marjı eklenerek satılması işlemidir. Vadeli satış, satış bedeline ilişkin ödemenin kredi dönemi boyunca sabit taksitlerle veya defaten yapılmak üzere gerçekleşen satış işlemidir. Müsaveme ise maliyet ve kâr unsurlarını açıklamadan yapılan pazarlıklı bir satış işlemidir. Teverruk, katılım bankasının bir varlığı peşin satın alarak bu varlığı müşteriye krediyle sattığı ve müşterinin de satın almış olduğu bu malın nakit karşılığı satıldığı finansman türüdür. Emtia Murâbahası ise, organize emtia piyasalarında gerçekleşen ve işlemin her iki tarafının da amacının emtianın yasal mülkiyetini kazanmak olduğu emtia işlemlerine dayalı bir murâbaha türüdür.

Stoklar, ilk defa maliyet üzerinden finansal tablolara alınır. Sonraki ölçümlerde stoklar, maliyet değeri ile net gerçekleşebilir değerinden düşük oları üzerinden ölçülür. Stok maliyeti, tüm satın alma maliyetlerini ve stokun mevcut konumuna ve durumuna getirilmesi için katlanılan diğer maliyetleri de içerir. Ticari iskontolar, indirimler ve diğer benzer kalemler maliyetlerden indirilir.

Alacaklar itibari değer (fatura değeri) üzerinden finansal tablolara yansıtılır. Brüt alacaklar, ilk kez finansal tablolara alındıktan sonra, ödenmemiş tutarlardan, varsa, kredi zarar karşılıkları düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden izlenir. Ödenmemiş tutar, alacakların brüt tutarından tahsilatlar ve indirimlere ilişkin düzeltmeler yapıldıktan sonra kalan tutarı ifade eder.

Faizsiz finans kuruluşunun bünyesinde bulunan stok ya da alacakların finansal tablo dışı bırakılması ancak bu varlıklara ilişkin ekonomik fayda akışının beklenmemesi, müşterinin borçlarını ödeme gücünü yitirmesi durumunda mümkündür. Stokların satışı, kaybolması veya çalınması veya demode olması gibi sebepler yüzünden finansal tablo dışı bırakılır.

5.2. Katılım Bankalarının Tekdüzen Hesap Planı ve Muhasebe Uygulamaları

5411 sayılı Bankacılık Kanununun 37,39, 42, 93 ve 95 inci maddelerine dayanılarak hazırlanan “Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” 01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmî Gazete ’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu Yönetmeliğin amacı, “bankaların; muhasebe ve raporlama sisteminde şeffaflık ve tekdüzenin sağlanması, işlemlerin kayıt dışında kalmasının önlenmesi, faaliyetlerinin gerçek mahiyetlerine uygun olarak sağlıklı ve güvenilir bir biçimde muhasebeleştirilmesi, konsolide ve konsolide olmayan bazda mali durumları, mali performansları ile yönetimin etkinliği hakkında bilgileri içeren finansal tablolarının zamanında ve doğru bir şekilde hazırlanması, raporlanması ve yayımlanmasına ve belgelerin saklanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.”

5411 sayılı Bankacılık Kanununun 37 ve 93 üncü maddeleri ile “01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete ‘de yayımlanan Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğe” dayanarak hazırlanan “Katılım Bankalarının Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ” 26.01.2007 tarih ve 26415 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Zaman zaman bu tebliğ değişikliğe uğraması ardından 20 Eylül 2017 tarihi ve 30186 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan yeni bir Tebliğ ile yürürlükten kaldırılmıştır. Bu yeni Tebliğ’in birinci maddesinde;

“Bu Tebliğin amacı, katılım bankaları için muhasebeleştirme ve finansal raporlama açısından tekdüzeni sağlama, tek tip bilanço ve gelir tablosunun doğrudan elde edilmesi, denetim ve gözetim için gerekli olan bilgilerin doğrulanabilir ve denetlenebilir bir şekilde doğrudan ve sağlıklı olarak elde edilmesi, ekonominin izlenmesi ve yönlendirilmesi için yetkili mercilerin ihtiyaç duyduğu bilgilerle, diğer istatistikî bilgilere doğrudan ulaşılması, finansal analiz, risk analizi, verimlilik analizi gibi çeşitli analiz ve yorumlar için ihtiyaç duyulan bilgilerin standart bir şekilde elde edilmesini sağlamaktır.”

İfadelerine yer verilmektedir. Tekdüzen hesap planı 0-9 nolu rakamlardan oluşmaktadır. Dönen değerler 0, krediler 1, yatırım amaçlı

değerler ve diğer aktifler 2, katılım fonu ve diğer yabancı kaynaklar 3, öz kaynaklar 4, kar payı gelirleri 5, kar payı giderleri 6, kar payı dışı gelirler 7, kar payı dışı giderler 8 ve nazım hesaplar 9 rakamları ile başlamaktadır.

6. TEKDÜZEN MUHASEBE SİSTEMİ İLE AAOIFI MALİ TABLOLARINDAKİ BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR

UFRS'ye göre mevduat bankalarının hazırlaması gereken 4 finansal tablo yükümlülüğü bulunuyorken, AAOIFI standartlarına göre ise İslami bankaların 7 finansal tablo hazırlama mecburiyeti bulunmaktadır. Uluslararası muhasebe standartlarına göre finansal kuruluşların bilanço, gelir tablosu, özkaynak değişim tablosu ve nakit akım tablosu hazırlamaları gerekmektedir. AAOIFI standartlarına göre faizsiz finansal kuruluşlar yukarıda bahsedilen 4 tablonun yanı sıra sınırlı yatırım tablosu, zekât tablosu ve karz-ı hasen olmak üzere ilave 3 finansal tablo daha hazırlamak zorundadır. UFRS ve AAOIFI'ye göre 4 finansal tablonun adının aynı olmasına karşın içerik olarak finansal tablolarda bazı farklılıklar bulunmaktadır. Söz konusu finansal tablolara ilişkin detaylı açıklamalara aşağıda yer verilmektedir.

6.1. IFRS ve AAOIFI'ye Göre Benzer Tablolar

6.1.1. IFRS ve AAOIFI'ye Göre Bilanço

Bilanço, işletmenin o andaki portresini gösteren temel finansal tablodur. Kısaca ifade etmek gerekirse işletmenin aktif, yükümlülük ve özkaynakları hakkında bilgi sunan temel tablo şeklinde ifade edilebilir. Mevduat bankalarının bilançolarının aktifinde ekonomik kaynak olarak tabir edilebilecek nakit, nakit benzerleri kalemler, TCMB, menkul kıymetler, makine, teçhizat, bina, arsa, iştirakler, krediler, zorunlu karşılıklar ve diğer aktiflerden oluşmaktadır. Mezkur bankaların pasif tarafında yükümlülükler altında mevduat, bankalara borçlar, TCMB'ye borçlar, sermaye benzeri krediler ve diğer yükümlülüklerden oluşmaktadır. Pasifin başka bir unsuru olan özkaynaklar altında ise ödenmiş sermaye, yedek akçeler, geçmiş yıl kar/zararı ile dönem kar/zararı yer almaktadır.

Faizsiz finansal kuruluşların bilançolarına bakıldığında, aktif pasif dengesinin burada da olduğu, ancak alt detaylarda farklılıkların bulunduğu görülmektedir. Faizsiz finansal kuruluşun aktif tarafı varlıklar, yatırımlar ve diğer varlıklar şeklinde bir ayırma tabi iken, pasif tarafı yükümlülükler, kısıtlanmamış (sınırlandırılmamış) yatırım hesapları ve azınlık payları ile ortaklara düşen özkaynaklar kalemlerinden oluşmaktadır. Varlıkların altında nakit, nakit benzerleri ve alacaklar yer alırken yatırım kaleminin altında ise bu amaç için alınan menkul kıymetler, müdarebe finansmanı, müşareke yatırımları, icara, istisna, gayrimenkul yatırımları, diğer yatırımlar ve diğer

varlıklardan oluşmaktadır. Pasif tarafta yer alan yükümlülüklerin altında cari hesaplar, katılma hesapları, banka ve finansal kuruluşlara borçlar, diğer yükümlülükler, sınırlandırılmış yatırım sahiplerinin özkaynakları ve azınlık payları kalemlerinden oluşmaktadır. Ortaklara düşen özkaynaklar kaleminin altında ise ödenmiş sermaye, yedekler ve dağıtılmamış karlar yer almaktadır.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 48 inci maddesinde nakdi ve gayrinakdi kredilerin neler olduğu açıklanmıştır. Buna göre; *“Bankalarca verilen nakdî krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdî krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdî krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdî kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır. Birinci fıkrada belirtilenlere ilâve olarak, kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.”*

Katılım bankacılığı için önem arzeden altın, gümüş veya diğer kıymetli madenler üzerinden kredi, mevzuatımızda, Tebliğ hariç olmak üzere tanımlanmış değildir. Konu ile ilgili ilk düzenleme, 1995 yılında çıkarılan 95 32/13 sayılı Tebliğ olmuştur. Bu Tebliğ ile altın mevduat yanında ‘Altın kredisi’ konusu da düzenlenmiştir. Ardından, 2008 yılında çıkarılan 2008-32/35 sayılı Tebliğ ile kapsam genişletilerek “Altın, gümüş, platin kredisi açılması” mümkün hale gelmiştir. (Canbaz ve Suner, 2019, ss:314-315)

Diğer taraftan, İslami finasta finansman sağlanırken esas olarak ticaret finansmanı veya kar/zarar ortaklığı çerçevesinde işlemler tesis edilmektedir. Bu sebeple, AAOIFI bilançosunda kredi kavramı yerine yatırımlar kavramı tercih edilmektedir. Bu yatırımların altında İslami finansal ürünler olan murabaha, muşaraka, mudaraba, icara, gayrimenkul yatırımları gibi kalemler yer almaktadır. Konvansiyonel banka ve AAOIFI'ye göre İslami finansal kuruluşların özet bilançoları aşağıdaki tabloda karşılaştırmalı olarak yer almaktadır.

Tablo 1: Bilançoların Konvansiyonel Banka ve AAOIFI'ye Göre Karşılaştırılması

Konvansiyonel Banka Bilançosu		AAOIFI'ye göre Özet Bilanço	
Nakit ve Nakit Benzeri Değerler		Nakit ve Nakit Benzerleri	
Zorunlu Karşılıklar		Yatırımlar	
Krediler ve Diğer Aktifler		Duran Varlıklar (net)	
Toplam Aktifler	1000	Toplam Varlıklar	1000
Mevduat		Cari hesaplar ve tasarruf hesapları	
Bankalara, para piyasasına borçlar		Diğer yükümlülükler	
İhraç edilen menkul kıymetler		Toplam yükümlülükler	
Diğer Pasifler		Kısıtlanmamış (Sınırlanmamış) Yatırım Hesabı Sahiplerinin Özkaynakları	
Özkaynaklar		Toplam Ortaklara Düşen Özkaynaklar	
Toplam Pasifler	1000	Toplam Yükümlülükler, Kısıtlanmamış Yatırım Hesapları ve Ortaklara Düşen Özkaynaklar	1000

6.1.2. IFRS ve AAOIFI'ye Göre Kar/Zarar (Gelir)Tablosu

Konvansiyonel bankaların kar/zarar tablosunda birinci esas gelir unsuru faiz gelirleri, menkul kıymetlerden sağlanan faiz ve para piyasasından elde edilen gelirler iken ikincil derecedeki gelir kalemleri ise müşterilerden tahsil edilen ücret ve komisyonlar ve faiz dışı diğer gelirlerden oluşmaktadır. Mevduat bankalarının kar/zarar tablosunda esaslı gider kalemleri mevduatlara ve para piyasasında ödenen faiz giderleridir. İkinci derecedeki gider kalemleri ise personele ödenen giderler, karşılıklar, amortismanlar ve faiz dışı giderler kalemlerinden oluşmaktadır. Sonuç olarak, faiz gelirleri ve faiz dışı gelirlerin toplamından faiz giderleri ve faiz dışı giderler çıkarıldığında vergi öncesi net kar (zarar) rakamına ulaşılmaktadır. Vergi provizyonu ayrıldıktan sonra dönem net kar (zarar) kalemi bakiyesi bulunmaktadır.

AAOIFI standartlarına göre hazırlanan gelir tablosunda İslami finansal kuruluşların en büyük gelir kalemleri bankanın mudarib ve fon sahibi olarak yatırım gelirlerinden elde ettiği gelirler, sınırlı yatırımlarda yatırım temsilcisi olarak alınan vekalet ücretleri, bankacılık hizmet hasılatı ve diğer hasılatlardan oluşmaktadır. Giderler kısmında ise genel yönetim harcamaları ve amortismanlar yer almaktadır. Toplam gelirlerden giderler çıkarıldığında netice itibarıyla zekat ve vergi öncesi net kar (zarar) kalemine ulaşılmaktadır. Konvansiyonel gelir tablosundan ayrılan en önemli kalemler, zekat ve sadaka karşılığı ve azınlık paylarıdır.

Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının gelir tablosu konvansiyonel bankaların gelir tablosuna yapısı itibarıyla birebir benzemekle birlikte faiz geliri yerine kâr payı geliri ve faiz gideri yerine ise kar payı giderleri terimleri kullanılmaktadır. İki banka türü arasındaki farkın temel nedeni olarak öne çıkan 'faiz' olgusu, konvansiyonel bankalara ait hesap

planında Gelir Tablosu (5, 6,7 ve 8 nolu) hesap gruplarında yer alırken, katılım bankaları hesap planında ‘kâr payı’ olarak yer almıştır. (Canbaz ve Suner, 2019, ss:316) Konvansiyonel banka gelir tablosu ile AAOIFI’ye göre hazırlanan gelir tablolarının özeti aşağıda karşılaştırmalı olarak yer almaktadır.

Tablo 2: Gelir Tablosunun Karşılaştırılması

Konvansiyonel Banka Gelir Tablosu	AAOIFI'ye Göre Gelir Tablosu
Kredi ve menkul kıymetlerden alınan faizler	Toplam Gelirler
Mevduatlara verilen faizler (-)	Bankacılık Hizmet Hasılatı ve Diğer Hasılatlar
Net Faiz geliri (giderleri)	Genel Yönetim Harcamaları ve Amortismanlar (-)
Diğer faiz dışı gelirler	Zekât ve Vergi Öncesi Net Kâr (zarar)
Diğer faiz dışı giderler (-)	Zekât ve Sadaka Karşılığı (-)
Vergi öncesi kar (zarar)	Vergi Öncesi Net Kar
Vergi provizyonu	Vergi karşılığı (-)
Dönem net karı (zararı)	Net Kâr

AAOIFI’nin gelir tablosu incelendiğinde bu tablonun reel sektör işletmelerine daha uygun olduğu ancak, katılım bankacılığı açısından pek de uygun olmadığı görülmektedir. Bu tablonun şeffaflık ve açıklık kalemlerinden yoksun olabileceği kar payı giderlerini ve personel harcamaları gibi kalemlerden yoksun olduğu ve detaylı gösterilmeyen harcamaların tamamının genel yönetim harcamaları altında toplulaştırıldığı görülmektedir. Esasında AAOIFI standartlarına göre bu gösterim yanlış olmamakla birlikte daha detaylı gösterilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. Çünkü burada gelir ve harcamalar yapıldıktan sonra kalan net gelir kalemlerine ulaşılmaktadır. Hâlbuki net gelir kalemlerine ulaşılırken tahsil edilen ücret ve komisyonlar, kar payı giderleri ve personel giderleri gibi kalemlerin detaylı görülmesine imkân bulunmamaktadır. Yapılacak düzenlemelerde bu tür hususların da göz önünde bulundurulmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

6.1.3. IFRS ve AAOIFI’ye Göre Nakit Akım Tablosu

Temel finansal tablolardan biri olan nakit akım tablosu işletmenin bir yıl içerisinde net nakit akışlarının izlediği değişimin görüldüğü temel tablolardan birisidir. Esas itibarıyla AAOIFI standartlarına ve konvansiyonel bankacılığa göre hazırlanan net nakit akımları tabloları birbirine çok benzemektedir. Mevduat bankalarındaki nakit akımlarının büyük bir kısmı faiz geliri ve faiz giderlerinden oluşmakta iken AAOIFI’ye göre nakit akımlarının büyük bir kısmı kar payı gelir ve giderlerinden oluşmaktadır. Mevduat bankalarının ve AAOIFI’ye göre hazırlanacak nakit akım tablolarının özeti aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3: Nakit Akım Tablolarının Karşılaştırılması

Mevduat Bankalarının Nakit Akım Tablosu	AAOIFI'ye Göre Nakit Akım Tablosu
Bankacılık faaliyetlerine ilişkin net nakit akışları (1)	Esas faaliyetlerden kaynaklanan net nakit akışları (1)
Yatırım faaliyetlerine ilişkin net nakit akışları (2)	Yatırım faaliyetlerden kaynaklanan net nakit akışları (2)
Finansman faaliyetlerine ilişkin net nakit akışları (3)	Finansman faaliyetlerinden kaynaklanan net nakit akışları (3)
Dönem başındaki nakit ve nakit benzerleri (4)	Dönem başındaki nakit ve nakit benzerleri (4)
Dönem sonundaki nakit ve nakit benzerleri (1+2+3+4)	Dönem sonundaki nakit ve nakit benzerleri (1+2+3+4)

Bankacılık faaliyetlerindeki nakit akışlarının en önemli tutarları müşterilerden toplanan mevduatlara ödenen faiz ve krediler için tahsil edilen faiz tutarlarından oluşmaktadır. Müşterilere ödenen mevduat faizlerinin kredi getirisiyle doğrudan herhangi bir ilişkisi bulunmamaktadır. Hâlbuki katılım bankalarında katılım hesaplarına yapılacak kar paylaşım tutarları kredi getirisinden sağlanan kar payları ve kar paylaşım oranları ile doğrudan ilişkilidir. Onun haricinde yatırım ve finansman faaliyetlerinden kaynaklanan nakit akışları her iki bankacılık türü için aynıdır.

6.1.4. IFRS ve AAOIFI'ye Göre Özkaynak Değişim Tablosu

Finansal tablolardan biri olan özkaynak değişim tablosu işletmenin bir dönem boyunca özkaynaklarındaki değişimi göstermek amacıyla hazırlanmaktadır. Esas itibarıyla AAOIFI standartlarına ve konvansiyonel bankacılığa göre hazırlanan özkaynak değişim tabloları birbirine çok benzemektedir. Mevduat bankalarının ve AAOIFI'ye göre hazırlanacak özkaynak değişim tablolarının özeti aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4: Özkaynak Değişim Tablosu

Mevduat Bankalarının Özkaynak Değişim Tablosu	AAOIFI'ye Göre Özkaynak Değişim Tablosu
Dönem Başı İtibarıyla Bakiye	Dönem Başı İtibarıyla Bakiye
Dönem Net Kar (zararı)	Net Kar
Kar Dağıtımı (Temettü ve Yedekler) (-)	Dağıtılan Karlar (-)
Sermaye Artırımı	Yedeklere Yapılan Transferler (-)
Hisse Senedine Dönüştürülebilir Tahviller	
Yıl Sonu İtibarıyla Bakiye	Yıl Sonu İtibarıyla Bakiye

Yukarıdaki tablolardan da görüleceği üzere, dönem başı bakiye, dönem net kar (zararı), karlardan yapılan temettü dağıtımları, ihtiyaten ayrılan yedek akçeler ve dönem içerisindeki sermaye arttırmaları söz konusu tabloda yer almaktadır. Her iki tablo arasındaki en önemli fark hisse senedine dönüştürülebilir tahvillerin AAOIFI raporlamasında yer almamasıdır. Bu

enstrümanın faizli esasa dayanması nedeniyle İslami finansal kuruluşların tablolarında yer alması mümkün değildir.

6.2. IFRS ve AAOIFI'ye Göre Farklı Tablolar

6.2.1. Sınırlı Yatırım Tablosu

Kısıtlı yatırımlardaki değişimler tablosunda bankanın satılabilir hisse senetlerine dayalı menkul değerler, gayrimenkul alım portföyü ve murabaha portföylerindeki değişime yer verilmektedir. Dönem başındaki birim değer sabit ve 1.000 değerini almakta iken dönem sonunda kar ve zarar durumuna göre yeni birim değer dönem sonundaki birim değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Dönem faaliyetlerden olumlu bir kar oluşmuşsa yeni birim değer 1.000'den fazla olması; ancak zarar yaşanması durumunda ise yeni birim değer 1.000'den küçük olması beklenmektedir.

Dönem başındaki yatırım tutarının (birim hesap değer) dönem başındaki birim değere (1.000) bölünmesi neticesinde dönem başındaki yatırım birimlerinin sayısı (hesap değeri) bulunur. Dönem içindeki katılım fonları ve ihraçlar ile yeniden satın alınan veya geri çekilen yatırım tutarları dikkate alınır. Dönem sonunda elde edilen yatırım karlarından yönetim harcamaları ve bankanın temsilci olarak tahsil ettiği ücretler düşüldükten sonra dönem sonundaki yatırım tutarına ulaşılır. Söz konusu yeni yatırım tutarının dönem sonundaki yatırım birimlerinin sayısına bölünmesiyle dönem sonundaki yeni birim değere ulaşılır. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi açısından İslami finansal kuruluşlara ait kısıtlı yatırımlardaki değişimler tablosu örneği aşağıda yer almaktadır.

Tablo 5: Sınırlı Yatırım Tablosu

X Katılım Bankası A.Ş.			
31.12.2018 Tarihli Kısıtlı Yatırımlardaki Değişimler Tablosu (TL)			
	Hisse Senedine Dayalı Menkul Değerler	Murabaha Portföyü	Toplam
Dönem başındaki yatırım (1)	5.000.000	20.000.000	25.000.000
Dönem başındaki birim değeri (2)	1.000	1.000	-
Dönem başındaki yatırım birimlerinin sayısı (1/2)	5.000	20.000	-
Katılım Fonu ve İhraçlar	6.000.000	15.000.000	21.000.000
Yatırım kan (zararı)	1.500.000	2.250.000	3.750.000
Yönetim harcamaları	- 2.700	- 5.600	- 8.300
Bankanın temsilci olarak ücreti	- 300.000	- 450.000	- 750.000
Dönem sonundaki yatırım	12.197.300	36.794.400	48.991.700
Dönem sonundaki yatırım birimlerinin sayısı	11.000	35.000	46.000
Dönem sonundaki birim değer	1.109	1.051	-

Kaynak: Söz konusu tablo tarafımızdan oluşturulmuştur.

6.2.2. Karz-ı Hasen Tablosu

Karz kelimesi, Allah rızası için verilen bir borç veya malın misliyle iade edilmesi anlamına gelmektedir. Bakara Suresi'nin 245 inci ayetinde, Allah rızası için verilen faizsiz borç güzel bir borç (karz-ı hasen) olarak vasıflandırılmıştır (Ragıp el-İsfahani, s. 1185). İslam dinine göre mali durumu uygun olan Müslümanların zekat, sadaka, fitır sadakası ve kefaretlere için ihtiyaç sahiplerine yardım etmeleri emredilmektedir. Ayrıca zorunlu olmayan ancak tavsiye edilen yardımlaşma yöntemlerinden birisi de karz-ı hasendir. Karz-ı hasen, herhangi bir gelir veya fayda beklenmeksizin, ihtiyaç sahiplerine ödünç olarak verilen tutarın aynı değerinde geri alınması işlemidir.

AAOIFI standartlarına göre karz fonlarının kaynak ve kullanım tablosunda karz-ı hasen açılış bakiyesinden dönem içindeki kullanımlar çıkarılır. Karz fonunun kaynakları arasında cari hesaplardan yapılan dağıtımlar, faizsiz finans hükümlerinin yasakladığı kazançlara yapılan dağıtımlar, banka dışı ve dönem içerisindeki toplam kaynaklardan oluşmaktadır. Karz fonunun kullanımları kısmında ise öğrencilere, esnafa yapılan kullanımlar ve dönem içerisindeki toplam diğer kullanımlardan oluşmaktadır. Kaynaklardan yapılan kullanımlar çıkarıldığında dönem sonu net karz-ı hasen bakiyesine ulaşılır. AAOIFI standartlarında karz-ı hasene ilişkin rakamlı bir örnek bulunmamaktadır.

Tablo 6: AAOIFI Standartlarında Karz-ı Hasene İlişkin Örnek Uygulama

X Katılım Bankası A.Ş.*		
31.12.2018 Tarihli Karz Fonlarının Kaynak ve Kullanım Tablosu (TL)		
Sıra No	Açıklama	2018
1	Dönem başı kullandırılabilir fon tutarı	500.000
2	Katılım fonlarından gelen karz-ı hasen kaynağı	1.350.000
3	Faizsiz finansın yasakladığı kazançlardan yapılan karz-ı hasen fonu	1.000.000
4	Banka dışındaki kaynaklardan sağlanan karz-ı hasen fon tutarı	300.000
5	Karz-ı hasen geri ödeme tutarları	250.000
6	Dönem içerisindeki toplam kaynaklar (1+2+3+4+5)	3.400.000
7	Öğrencilere kullandırılan karz-ı hasen fonu	1.750.000
8	Esnafa kullandırılan karz-ı hasen fonu	1.250.000
9	Diğer karz-ı hasen kullandırım tutarları	275.000
10	Dönem içerisindeki toplam kullanımlar (7+8+9)	3.275.000
11	Geri ödenemeyen karz-ı hasen tutarı (-)	75.000
12	Dönem sonu kullandırılabilir Karz-ı Hasen Fon Tutarı (6-10-11)	50.000

Kaynak: Söz konusu tablo tarafımızdan oluşturulmuştur.

6.2.3. Zekat Tablosu

Faizsiz finansal kuruluşlara ait zekât ve sadakaların kaynak ve kullanım tablosunda söz konusu kuruluşların ödemesi gereken zekât matrahı, hesap sahiplerinin ödemesi gereken zekât ve bağışlar toplam kaynakları oluşturmaktadır.

Zekât ve sadaka fonlarının kullanımları kısmında Tevbe suresi 60 ıncı ayette sayılan sekiz sınıf yer almaktadır. Buna göre; zekât yoksullara, fakirlere, yolculara, ağır borç içinde olanlara, kölelikten azat olacak olanlara, Allah yolunda olanlara, İslam dinine kalpleri ısındırmak amacıyla ve zekât toplamak üzere görevlendirilen personele verilebilir. Dönem içerisindeki kaynakların kullanım karşısındaki artış (azalış) ile birlikte dönem başında dağıtılmamış zekât ve sadaka tutarları da eklendiğinde dönem sonunda dağıtılmamış zekat ve sadaka fonlarına ulaşılabacaktır. İslami finansal kuruluşlara ait özet zekat ve sadakaların kaynak kullanım tablosu aşağıda yer almaktadır.

Tablo 7: Zekat Tablosu

X Katılım Bankası A.Ş.	
Zekat ve Sadakaların Kaynak ve Kullanım Tablosu (Bin TL)	
Açıklama	2018
Bankanın ödemesi gereken zekat	5.000
Hesap sahiplerinin ödemesi gereken zekat	6.000
Bağışlar	500
Toplam Kaynaklar	11.500
Fakir ve miskinlere zekat	1.500
Yolculara zekat	600
Ağır borç ve kölelerin özgürlüğü için zekat	4.500
İslam dinine kalpleri ısındırmak için zekat	900
Allah yolunda zekat	2.000
Zekatın toplanması ve personele dağıtılması	1.100
Toplam Zekat Kullanımları	10.600
Dönem Sonundaki Zekat ve Sadaka Fonları	900

Kaynak: Söz konusu tablo tarafımızdan oluşturulmuştur.

7. AAOIFI'DEKİ ÇEVİRİ HATALARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Uluslararası muhasebe standartları ve AAOIFI standartları Türkçe'ye çevrilirken bazı kavramlarda bir takım muhasebe karmaşası yaşandığı ve zaman zaman yanlış tercüme edildiği görülmektedir. Türkiye Muhasebe Standartlarında yevmiye kaydı ve defteri kebir kayıtlarında hesabın sol tarafına borç ve sağ tarafına ise alacak denilir. Esasında borç ve alacak kavramları T tipi bilançonun sağında ve solunda da aynı isimle kullanılması anlam karmaşasına yol açmaktadır. Örneğin aktif karakterli bir kalem olan kasa borçlandığında kasaya para girişi olmuş, alacaklandırıldığında ise

kasadan para çıkışı olmuştur. Muhasebe kitaplarında bu durumun sebebi olarak işletmelerin ayrı bir kişiliğe sahip olduğunu bu sebeple kasanın borçlandırılması demek işletmenin varlığında bir artışa işaret etmektedir. Benzer şekilde kasa alacaklandırıldığında işletmenin varlığında bir azalış olacağına işaret etmektedir. Hâlbuki bu açıklama yetersiz bir açıklamadır. Çünkü bilançonun aktif varlığında yer alan alacak kavramı ve bilançonun pasifinde yer alan borç kavramları için düşünecek olursak burada alacaklı veya borçlu kavramlarından işletmenin kendi tüzel kişiliği mi yoksa ortakların kişiliği mi anlaşılması gerektiği karmaşası ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda bahsedilen kavramlar için UMS’de ayrı ayrı terminoloji geliştirildiğinden herhangi bir kavram karmaşası olmadığı ve bu kavramların TMS’ye tercüme edilmesi aşamasında yanlışlık yapıldığı düşünülmektedir. İngilizcede bu kavramlar tamamen farklı kelimelerle ifade edilmektedir. Bilançonun aktifinde yer alan alacak kavramı receivable; borç kavramı ise payable kelimesi ile ifade edilmektedir. Hesabın borçlandırılması için debit, alacaklandırılması için ise credit kelimeleri kullanılmaktadır. Eski muhasebe kitaplarına bakıldığında yevmiye kayıtlarında ve defter-i kebir hesaplarında hesabın sol tarafına zimmet (borç), sağ tarafına ise matlup (alacak) kavramları kullanıldığı görülmektedir. Bu kullanımın tercih edilmesi durumunda anlam kargaşasının olmayacağı ve uluslararası muhasebe standartları ile daha uyumlu olacağı düşünülmektedir. Örneğin Kasa kavramında zimmet demek üzerinde tasarruf edebileceğimiz tutarın artması, matlup demek ise alacaklıların istedikleri anda tarafımızdan ödenmesi gereken bir yükümlülük anlamındadır. Bu sebeple, yevmiye defterinde ve defter-i kebir hesaplarında borç yerine zimmet, alacak yerine ise matlup kelimelerini kullanmak daha isabetlidir.

AAOIFI’nin 3 nolu Muşareke Standardında unrestricted investment accounts ve restricted investment accounts hesaplarına ait açıklamalar yapılmıştır. Bu kavramlar Türkçe’ye çevrilirken yukarıda bahsedilen tercüme hatasının bir benzerinin burada da yapıldığı görülmektedir. KGK’nın yapmış olduğu, “Restricted” kelimesini “kısıtlanmış” ve “Unrestricted” kelimesini ise “kısıtlanmamış” şeklindeki bir tercümenin doğru olmayacağı düşünülmektedir. Çünkü kısıtlanmış kelimesi olumsuz, yasaklanmış ve tamamen uzak durulması gereken anlamlar çağrıştırmaktadır. Nitekim borçlar kanununda düzenlemesi bulunan kısıtlı ehliyetlilerin fiil ehliyetinin tam olmadığı ve yaptıkları işlemlerde ancak kanunu velisi veya vasisinin onayından sonra işlemin geçerlilik kazanacağı aşikârdır. Oysaki bu ifade yerine faaliyetlerin hangi alan ve amaçlar çerçevesinde yürütüleceğini ifade etmek amacıyla sınırlandırılmamış (tam mudarebe) ve sınırlandırılmış yatırım hesabı (sınırlı mudarebe) ifadelerinin tercih edilmesinin daha doğru bir kullanım olacağı kanaatine ulaşılmıştır.

8. SONUÇ

2013 yılında Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) bünyesinde düzenlenen Faizsiz Finans ve Katılım Bankacılığı Çalıştayı'nda konvansiyonel bankalardan ayrı olarak katılım bankalarına esas mevzuat çalışmasına ihtiyaç duyulduğu ortaya konulmuştur. 2014 Aralık ayında yayımlanan Onuncu Kalkınma Planı kapsamında İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Programı Eylem Planı'nın 7. bileşeni olarak katılım bankacılığı ve faizsiz finans sisteminin geliştirilmesi yer almış ve faizsiz finans ürün ve hizmet çeşitliliğinin artırılması devlet politikası olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte TKBB tarafından yayımlanan 10 yıllık (2015-2025) Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi'nde ülkemizde katılım bankacılığının sağlıklı ve sürdürülebilir şekilde gelişimi için belirlenen her bir strateji ve aksiyon doğrultusunda gerçekleştirilmesi gereken temel eylemler saptanmış ve bir yol haritası çizilmiştir.

Faizsiz finans alanında yayımlanan uluslararası standartların Türk bankacılık mevzuatına kazandırılması amacıyla Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGGK) tarafından hazırlanan bir adet Faizsiz finans kuruluşlarının finansal raporlamasına ilişkin kavramsal çerçeve ile 22 adet faizsiz finans muhasebe standardı'nın (FFMS) tamamı 21 Mayıs 2019 tarih ve 30780 sayılı, 6 Eylül 2019 tarih ve 30880 sayılı ile 20 Kasım 2019 tarih ve 30954 sayılı üç ayrı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Söz konusu standartlar 1 Ocak 2020 veya sonrasında başlayan yıllık hesap dönemlerinde ihtiyari olarak uygulanabileceği hüküm altına alınmıştır. Söz konusu faizsiz finans standartlarına ilişkin tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 8: Faizsiz Finans Muhasebe Standartları

Numara	İngilizce Başlık	Türkçe Başlık
Standart 1	General Presentation and Disclosure in the Financial Statements of Islamic Banks and Financial Institutions	Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama
Standart 3	Mudaraba Financing	Mudârebe Finansmanı
Standart 4	Musharaka Financing	Müşâreke Finansmanı
Standart 7	Salam and Parallel Salam	Selem ve Alt Selem
Standart 8	Ijarah	İcâre ve İcâre Müntehiye Bittemlik
Standart 9	Zakah	Zekat
Standart 10	Istisna'a and Parallel Istisna'a	İstisna ve Alt İstisna
Standart 14	Investment Funds	Yatırım Fonları

Standart 16	Foreign Currency Transactions and Foreign Operations	Yabancı Para İşlemleri ve Yurtdışındaki İşletmeler
Standart 18	Islamic Financial Services Offered by Conventional Financial Institutions	Geleneksel Finans Kuruluşları Tarafından Sunulan Faizsiz Finans Hizmetleri
Standart 21	Disclosure on Transfer of Assets	Varlıkların Transferine İlişkin Açıklamalar
Standart 22	Segment Reporting	Bölmelere Göre Raporlama
Standart 23	Consolidation	Konsolidasyon
Standart 24	Investment	İştiraklerdeki Yatırımlar
Standart 26	Investments in Real Estate	Gayrimenkul Yatırımları
Standart 27	Investment Accounts	Yatırım Hesapları
Standart 28	Murabaha and Other Deferred Payment Sales *	Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlar
Standart 30	Impairment, Credit Losses and Onerous Commitments	Değer Düşüklüğü, Kredi Zararları ve Ekonomik Açıdan Dezavantajlı Taahhütler
Standart 31	Investment Agency (Al-Wakala Bi Al-İstithmar)	Yatırım Vekâleti (El-Vekâle Bi'l İstithmar)
Standart 33	Investment In Sukuk, Shares and Similar Instruments	Sukuk, Pay ve Benzeri Araçlara Yapılan Yatırımlar
Standart 34	Financial Reporting for Sukuk Holders	Sukuk Sahipleri İçin Finansal Raporlama
Standart 35	Risk Reserves	Risk Yedekleri

Türk Bankacılık Sektöründe her ne kadar katılım bankalarının mevduat bankalarından ayrı tek düzen hesap planı (THP) olsa bile sadece hesap isimleri farklılaşmaktadır. Bu sebeple katılım bankalarının işlerliğini artırabilmek için muhasebe sistemlerinin ayrıştırılması gerekmektedir. Katılım bankalarının THP'sinde faiz geliri yerine kâr payı geliri ve faiz gideri yerine kâr payı gideri ifadeleri kullanılmaktadır. Diğer taraftan, İslami bankaların farklı terminolojiye sahip olması nedeniyle AAOIFI standartlarında doğrudan kredi terimi yerine yatırım ifadeleri tercih edilmektedir.

AAOIFI standartlarına ilişkin fikhî hükümleri sadece fıkıh mezheplerinin konuya ilişkin görüşlerine göre değil aynı zamanda Kur'an, sünnet, icma ve kıyas başta olmak üzere fıkıh usulü ilim geleneğinde yer alan şeri deliller esas alınarak hazırlanmaktadır. Bununla birlikte özellikle ticaret erbabı ve ekonomi piyasaları nezdinde yaygın olan örfler, İslam'ın sabit hükümleriyle çatışmadığı sürece Kurul tarafından dikkate alınmakta ve örfe aykırı standartlar oluşturulmamaya özen gösterilmektedir. Konvansiyonel bankacılığın dikkate almadığı hususlar üzerine odaklanan AAOIFI standartları, İslami finansın geliştirilmesinde önemli bir role sahiptir.

Faizsiz finansla ilgili olarak dünyada üç ana ekol olduğu varsayılmaktadır. Birinci ana akım Malezya, Endonezya, Brunei ve Pakistan gibi Müslüman nüfusunun yoğun olduğu uzak doğu bölgesidir. İkinci ekol ise Suudi Arabistan, Katar, Kuveyt, Umman, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri ile körfez ve Ortadoğu ülkeleri olarak adlandırılan bölgedir. Faizsiz bankacılıkla ilgili son akım ise, İngiltere, Lüksemburg, Hong Kong, Singapur ve Amerika gibi ülkelerden oluşmaktadır. Türkiye hâlihazırda bu üç ana akımın içinde yer almamaktadır. Türkiye'nin kendi ekolünü oluşturabilmesi için STARS kelimeleri ile açıklanabilecek olan alanlarda gerekli aksiyonları alabilmesine bağlıdır. Bu kelimenin ilk harfi olan "S" standartlar, "T" harfi ise tax (vergi), "A" harfi accounting (muhasebe), "R" harfi regulation (düzenleme) ve son harf olan "S" harfi ise shariah board (danışma kurulu) şeklinde formüle edilmektedir. Türkiye'nin faizsiz finans alanında dünyada hak ettiği konuma yükselebilmesi ülkeye özgü standartların oluşturulmasına, vergi teşviklerinin sağlanmasına, muhasebe sisteminin ve düzenlemelerin konvansiyonel bankacılıktan tamamen ayrıştırılmasına ve yapılan işlemlerin İslam hukukuna uygun olup olmadığına karar verebilecek danışma kurullarının tesis edilmesine bağlıdır.

Türkiye'de faizsiz finans hizmetlerinin faizsiz finans ilkelerine uygunluğunu sağlayacak mekanizmaların yeterince oluşturulmaması, temel ilke ve kuralların belirlenmemesi ve uygulamalar arasında yeknesaklığın sağlanamaması yurt içi ve yurt dışı paydaşlar nezdinde olumsuz bir algıya yol açmaktadır. Bu olumsuz algıyı değiştirebilmek, ayrı bir hesap planı oluşturma stratejine işlerlik kazandırmak, İslami finansta küresel ve bölgesel rekabet avantajı yakalayabilmek ve bölgesel hub olma avantajı elde edebilmek için faizsiz finans ilkelerine uyumu sağlayacak asgari kuralların belirlenmesi ve mezkûr kurallara işlerlik ve etkinlik sağlayacak kurumsal yapının oluşturulması amacıyla konvansiyonel bankacılıktan ayrı bağımsız bir mevzuat hazırlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abdul, K., R. & L., Yap K.; (2009 April). The Impact of Interest Rate Changes on Islamic Bank Financing, International Review of Business Research Papers, 5(3), pp. 189-201.
- Ağkan, F. (2018). AAOIFI Standartları ve Türkiye Katılım Bankalarında Uygulanabilirliği, Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(2), Sayfa No: 235–245.
- Ansari, O. M., & Tabraze, H., (2018). IFRS and the Shari'ah Based Reporting: A Conceptual Study, Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions, Kingdom of Bahrain, Sayı: 20.

- Arıcan, E., & Çetin, A., (2018). A Comparative Analysis of Market Efficiency of Participation and Deposit Banks in Turkey, *Istanbul Journal of Economics - İstanbul İktisat Dergisi*, 68(1), Sayfa No: 45-89.
- Baykara, H.V. (2012). Katılım Bankalarında Etkinlik ve Verimlilik Analizi: (Yüksek Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı İktisat Bilim Dalı, Tokat, ss. 88-89.
- BDDK, Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ, (2017, 20 Eylül). Tarih ve 30186 (Mükerrer) sayılı Resmî Gazete.
- Canbaz, M., & SUNER, M., (2019). Bankalarda Altın Karşılığı Açılan Mevduat ve Kredi Hesapları İle Bazı Cari İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi, *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi Cilt4/Sayı3*, ISSN : 2602 – 2486, Sayfa No: 307-329.
- Choi, F., & Mueller, G., (1984). *International Accounting*, Englewood Cliffs, Prentice- Hall, Inc., New Jersey.
- Çetin, A., & ve Kartal, M. T., (2019). Katılım Bankacılığında Mevduat Sigortacılığı: Türkiye’de Faizsiz Katılım Fonu Sigortacılığı Üzerine Kapsamlı Bir İnceleme ve Model Önerisi, *Journal of Islamic Economics and Finance*, Sayfa No: 1-38.
- Dinç, Y. (2016). Katılım Bankalarının Danışma Kurullarının Kurumsal Yönetim Unsuru Olarak Değerlendirilmesi. *İslam Ekonomisi ve Finans Dergisi*, 2, Sayfa No: 83-103.
- Dodik, S., (2012 December). Accounting Student Practical Skills In Islamic Accounting, *Jurnal Ekonomi dan Bisnis Islami*. Volume 2, Number 2, pp. 88-89.
- El-İsfahani, R., (2016). Müfredat Kur’an Kavramları Sözlüğü, Çeviren: Yusuf Türker, Pınar Yayınları, İstanbul, Sayfa No: 1016-1017.
- Erkuş, H., & Çenberlitaş, İ., (2016). İslâmî Finansal Araçlardan Olan Sukuk’ların Muhasebeleştirilmesi, *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 11. Sayfa No: 245-261.
- Ibrahim, S.H. B. M., (2009 January). IFRS ve AAOIFI, The Clash of Standards, *International Centre for Education in Islamic Finance*, University of Kuala Lumpur, Sayfa No: 1-8.
- Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, (2019, Temmuz 07).<http://www.kgk.gov.tr/ContentAssingmentDetail/3573/Faizsiz-Finans-Muhasebe-Standartlarına-İlişkin-Kurul-Kararları-21-Mayıs-2019-Tarihli-ve-30780-Sayılı-Resmî-Gazetede-Yayımlanmıştır>.
- Kendirli, H. Ç. (2019 Ocak). Küresel Kriz Çerçevesinde Katılım Bankalarının ve Ticari Bankaların Mali Performanslarının TOPSİS Yöntemiyle Analizi, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 33 Sayı: 1, Sayfa No: 14.

- Khan, T. & Habib, A., (2007). Risk Management in Islamic Banking, Handbook of Islamic Banking, Cheltenham: Edward Elgar Publishing, Sayfa No: 145-156.
- Libby, R., Libby, P.a A. & Short, D. G., (2011). Financial Accounting, 7. Baskı, McGraw-Hill, United States, , Sayfa No:18-19.
- Tenekeci, M., (2017). Katılım Bankacılığının Finansal İstikrara Etkisi: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Projesi. Konya: KTO Karatay Üniversitesi, , Sayfa No: 87-92.
- Polat, A., (2018). 1. Uluslararası Sigortacılık, Bankacılık ve Finans Sempozyumu “Katılım Finansın Ekonomi Politigi”, Ankara Hacı Bayram Üniversitesi.
- Yatbaz, A., (2015), Faizsiz Finansal Kuruluşlarda Zekât, Zekât Fonu ve Zekât Muhasebesi, International Journal of Islamic Economics and Finance Studies, 1(2), , Sayfa No:113-139.